

DUMITRU I. MIHALACHE

MIHAIL M. ROBEA*

Momentul febrilei activități folclorice a lui Dumitru Mihalache a corespuns istoric cu perioada accentuării interesului pentru ridicarea țărănimii prin mijloace economice și culturale, stârnit îndeosebi de poporanism, de mișcarea haretistă și de intensificarea culegerilor de folclor din sate la începutul secolului al XX-lea. Învățătorul Dumitru Mihalache este unul din pleiada de folcloriști harnici și entuziaști (C. Rădulescu-Codin, Teodor Bălășel, C. M. Matescu, Gh. F. Ceaușoiu etc.) din Muntenia și Oltenia cere dezinteresați, în primele două decenii ale secolului nostru, și-au mobilizat întreaga energie și și-au epuizat însemnate resurse materiale, în vederea întreprinderii, în spiritul unei metodologii parțial științifice, a unor valoroase culegeri de folclor din satele noastre și alcătuirii unor interesante studii despre creația populară.

Dumitru Mihalache, în scurta sa viață, mobilizându-și resursele și capacitatea intelectuală, a desfășurat o intensă și fecundă activitate de etnograf și de folclorist, acumulând multe date, privind obiceiurile tradiționale și credințele ancestrale și culegând valoroase texte folclorice în versuri și în proză, pe care le-a publicat în periodicele literare și folclorice prestigioase, rămânând acum îngropate în paginile lor și necunoscute și în cărțile *Basmе românești, Povești* (1928), apărută postum și dispărută din biblioteci, și în colaborare cu C. Rădulescu-Codin, *Rolul animalelor în basmele românilor* (1908) și *Sărbătorile poporului* (1909) - și acestea - prima inexistentă în biblioteci, iar ultima un volum rarisim. În mod impetuos, se impunea deci, alcătuirea unei ediții științifice cu lucrările și culegerile sale. Însă acțiunea n-a fost agreată în perioada postbelică, în timpul regimului trecut, întrucât etnologul era fratele marelui politician Ion Mihalache și nici un redactor de editură pe care i-am contactat din 1985 n-a dorit absolut să se implice și, eventual să riște. Deși, în realitate, fratele mai mic al politicianului, a trăit puțin (1885-1916), murind eroic în Primul Război Mondial, și nu s-a amestecat în politica acestuia. Totuși, cu mult risc, am publicat în presă trei lucrări despre el.

Aspecte biografice și activitatea școlară și culturală.

Dumitru Mihalache a văzut lumina zilei la 18 februarie 1885, într-o familie de țărani din satul muscelean Goleștii-Badii, o veche așezare colinară bogată în producții folclorice ca „fiu legitim al d-lui Iancu Mihalache, în etate de ani douăzeci și opt și al

---

* Mioveni.

Anică în etate de ani treizeci, ambii de profesie muncitori¹. La școala din satul natal, el urmează cursurile primare cu distinsul și energicul învățător N. Cristescu, de la care a asimilat valoroase cunoștințe și s-a inițiat în descifrarea tainelor cărții. Dorind să devină învățător, figură centrală a satului contemporan, părinții îl ajută să urmeze Școala Normală din Câmpulung Muscel, pe care o absolvă în anul 1904². Aici, cu profesorii eminenti, tânărul Mihalache își lărgeste considerabil orizontul de cunoștințe și inițiere în prețuirea tezaurului nostru folcloric. În continuare, efectuează stagiul militar de un an la Regimentul 30 infanterie Muscel³.

Numit învățător în județul Muscel, Dumitru Mihalache ocupă postul III de la Școala primară din Priboieni, o veche așezare și o bogată vatră folclorică. Aici are norocul să-l cunoască mai profund și să funcționeze la aceeași școală cu învățătorul și folcloristul C. Rădulescu-Codin (1875-1926), cu 10 ani mai în vârstă decât el, care va exercita o influență hotărâtoare asupra tânărului învățător. Apropiindu-se și având preocupări științifice comune, ei vor elabora chiar împreună unele lucrări etnofolclorice. După câțiva ani, învățătorul D. Mihalache se transferă - fapt normal pentru un intelectual legat structural de satul său natal - la Școala Primară din Goleștii-Badii. Între timp se căsătorește cu Gheorghiza I. Alexiu din Leordeni-Muscel, învățătoare la școala din această comună. Printr-un consimțământ reciproc, probabil din motive de îngrijire a noii gospodării, cei doi soți se transferă unul în locul celuilalt: învățătorul la școala din Leordeni și învățătoarea la cea din Goleștii-Badii. La Leordeni Mitică Mihalache, cum îi spuneau colegii apropiați, va funcționa până la sfârșitul scurtei sale vieți. În această perioadă, în perspectiva declanșării Primului Război Mondial, își desăvârșește pregătirea militară în anul 1914, la Școala de ofițeri de rezervă, la absolvirea căreia obține gradul de sublocotenent⁴.

Intrând în învățământ, tânărul Dumitru Mihalache a avut încă de la început revelația importanței deosebite a școlii în complexul proces de culturalizare și de educare a comunităților sătești. Învățător temeinic pregătit, cu un orizont umanistic larg, strâns legat de năzuințele țărânimii și receptiv la dezideratele mișcării haretiste care intrase în faza ei de apogeu, D. Mihalache desfășoară, în cadrul celor trei școli la care a funcționat, o intensă și amplă activitate școlară și cultural-artistică. El a subliniat rolul școlii în viață, s-a preocupat de crearea unor condiții mai bune de funcționare a acesteia, a ridicat evident numărul copiilor școlarizați, s-a străduit permanent să predea cunoștințe cu procedee și metode cât mai accesibile înțelegerii copiilor aduși direct la școală, a căutat să le formeze într-o viziune modernă deprinderi de muncă în spațiul agrar și a insistat prin toate mijloacele să dezvolte sentimentele patriotice.

Preocupat de problemele metodicii predării cunoștințelor, el și-a exprimat frecvent și deschis opiniile sale în ședințe restrânse și largite cu învățătorii, în ședințele

¹ Direcția Județeană a Arhivelor D.J.A.A.N., fond *Starea civilă Goleștii-Badii*, dos. 4/ 1885, f. 3. Data exactă a nașterii: 18 februarie 1885. Nașterea a fost „înregistrată la 20 februarie 1885, însă copilul s-a născut alaltăieri, în casa părinților săi”.

² Ioan Gh. Marinescu, *Școala Normală „Carol I”, din Câmpulung Muscel. Trei pătrimi de veac de activitate*, București, Tipografia Bucovina, 1943, p. 867.

³ Ion Gh. Nicolaescu, *Biografiile învățătorilor din Muscel. Morți în războiul pentru întregirea neamului*, Câmpulung, Tipografia și librăria Gh. N. Vlădescu și fiul, 1929, p. 32.

⁴ *Conferințele generale ale membrilor corpului didactic din județul Muscel în 1914*, în „Prietenul nostru”, III (1914) nr. 9, p. 285.

curcurilor culturale și ale conferințelor generale ale corpului didactic din Muscel și în articole. Astfel, gândindu-se în primul rând la educarea școlărilor mai mici, D. Mihalache subliniază, în amplul articol *Jocul și jucăriile în educație*⁵, rolul semnificativ al jocurilor organizate rațional și al jucăriilor bine selecționate în lărgirea cunoașterii lumii, în evoluția fizică, în formarea spiritului colectiv, în dezvoltarea inteligenței și în formarea unor deprinderi. Plecând tot de la practica predării, critică aspru manualele școlare pseudoștiințifice într-un întins studiu asupra unei noi gramatici introduse în școală, cu titlul *Anomaliile gramaticii de azi*⁶, el relevă „încurcăturile” produse, în procesul de învățământ, de definițiile nebuloase și aproximative ale unor categorii gramaticale (pronumele, complementul, felul propozițiilor subordonate) și de omiterea altora (adverbul), se ridică „împotriva mecanizării analizei gramaticale”, „cu care chinuim creierul copilului patru ani de-a rândul”⁷ și critică „mania” unor dascăli și revizori școlari care, la examenele cu elevii și la inspecțiile cu învățătorii, cultivau „analiza mecanică”. În partea finală a articolului formulează o serie de propuneri într-o viziune pedagogică modernă: reformularea definițiilor categoriilor gramaticale, clarificarea științifică a propozițiilor subordonate, substituirea analizei gramaticale pure cu una creativă, îmbunătățirea ortografiei; în caz contrar orele de gramatică să fie substituite cu ore de compuneri și de ortografie. În privința ultimei propuneri era atât de convins de eficacitatea ei în formarea unor deprinderi practice, încât se angajează el însuși să facă experimentul la școala sa.

Activitatea cultural-artistică a lui D. Mihalache este tot atât de interesantă ca și cea școlară, între ele existând o strânsă interdependență. Dorind să lărgescă orizontul și să dezvolte gustul artistic al tinerilor și al adulților el organizează cu elevii și cu tinerii serbări, șezători, coruri excursii. Dotat cu talent muzical, organizează și conduce coruri pe plan zonal, chiar cu învățătorii și preoții satelor⁸. În vederea ameliorării condițiilor de existență ale țărănimii, participă la mișcarea cooperatistă preconizată atât de acut de Haret și de fratele său Ion Mihalache. Împreună cu sătenii, înființează Banca Populară „Muncitorul” și „Cooperativa de brutărie”, al cărui contabil a fost un timp⁹. Tot în direcția eficientizării și economiei țărănești, stimulează creșterea vitelor și organizează chiar o expoziție la Topoloveni, cu vacile bune de lapte. Tot aici mai înființează o expoziție cu portul național, în vederea stimulării lui, cu o largă participare din țară.

Toate aceste activități l-au convins încă o dată mai mult de rolul dominant al învățătorului în luminarea țăranilor și în ridicarea materială a satului. Tocmai de aceea, în cele câteva articole cât a avut răgazul să le scrie, publicate în „Prietenul nostru” și „Vremea nouă”, reviste prin excelență ale cadrelor didactice, el propune multiplicarea numărului învățătorilor prin înființarea de noi școli normale¹⁰ și stimularea activității lor prin îmbunătățirea salariului atât de modest și prin acordarea unor drepturi civice și politice, la fel ca ale altor categorii de intelectuali cu studii liceale. În privința acordării

⁵ *Jocurile și jucăriile în educație*, în „Vremea nouă”, 1911, nr. 6, p. 5-10; nr. 8, p. 6-10.

⁶ Dumitru Mihalache, *Anomaliile gramaticii de azi*, în „Vremea Nouă”, V, 1914, nr. 4 p. 121-127.

⁷ *Ibidem*, p. 124.

⁸ Pr., *Serbarea din Parcul Mihăești*, în „Prietenul nostru”, III, 1914, nr. 9, p. 283.

⁹ I. G. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 17.

¹⁰ D. Mihalache, *Însemnări: Nevoia înființării de noi școli normale*, în „Prietenul nostru”, III, 1914, nr. 5-6, p. 186.

unor drepturi civice și politice învățătorilor, de care în mod ciudat erau lipsiți Mihalache solicită acordarea, în spațiul militar, a „primei de echipare și dreptul învățătorilor de a deveni ofițeri în rezervă”¹¹ și, în cadrul politic, „eligibilitatea învățătorilor în parlament și în consiliile comunale, județene fără a demisiona de la catedră”¹². Critică demagogia și parvenitismul unor foști luptători în opoziție, dar care s-au servit de nemulțumirile populației și luând apărarea sătenilor, denunță cu asprime autoritățile militare care, sub influența elementelor burgheze și moșierești, concentrau în armată, în preajma intrării noastre în primul Război Mondial, îndeosebi pe țărani, ocolind premeditat pe bărbații din clasele dominante¹³.

Activitatea școlară atât de intensă și luările de atitudine în public îl fac cunoscut colegilor lui și le câștigă încrederea, în primul rând a celor din sud-estul Muscelului. „Învățător bun, cu mult tact pedagogic, bun muzicant, scriitor valoros”¹⁴ îl caracteriza lapidar și direct un contemporan. Drept consecință autoritățile școlare îi încredințează diferite responsabilități didactice și culturale semnificative.

*

Paralel cu activitatea didactică și cultural-artistică, D. Mihalache, prețuind creație populară, a desfășurat și una de etnolog - adică una de etnograf și folclorist. În acest sens, el adună zeci de informații etnografice și reține sute de povești și de cântece din zona natală. Folcloristul debutează, în iulie 1907, cu basmul fantastic: Ciobanul și fata de împărat, reținut din Goleștii-Badii și repovestit la prestigioasa revistă „Sămănătorul”. În continuare, își publică contribuțiile la periodicele: „Muscelul” (Câmpulung-Muscel), „Prietenul nostru” (Câmpulung), „Viața românească” (Iași), „Ion Creangă” (Bârlad), „Calendarul revistei Ion Creangă” (Bârlad), „Calendarul tovarășilor sătești” (București), „Ramuri” (Craiova), „Fluierașul” (București), „Vremea Nouă” (Rm. Vâlcea, Galați), „Albina” (București), „Flacăra” (București), „Unirea” (Iași), „Credința” (Galați), „Șazătoarea” (Fălticeni), „Sfatul sătenilor”. Anumite culegeri ale lui Mihalache au apărut postum în publicațiile „Muscelul nostru” (Câmpulung), „Țărănismul” (București) ș.a., probabil prin grija fratelui său.

Unele din culegerile lui Mihalache, *Numărătoarea țiganilor*¹⁵, *Povestea gaiței și turturicii*¹⁶ etc., au fost semnalate elogios de critica folclorică din periodicele de cultură populară ale vremii.

Între timp, D. Mihalache, al cărui prestigiu de folclorist sporise continuu din 1907, anul debutului său folcloric, adâncește prietenia, pe bază de colaborare științifică, cu folcloriști deja întâlniți și cunoaște alți noi iubitori ai culturii populare, printre care Tudor Pamfile (1883-1921), care l-a vizitat chiar acasă, în Muscel¹⁷. În acest context

¹¹ Idem, *Prima de echipare și dreptul învățătorilor de a deveni ofițeri în rezervă*; *ibidem*, p. 170.

¹² Idem, *Pentru dl Teodorescu de la Gherăești și „Dreptatea Dumnealui”*, în „Vremea nouă”, IV, 1914, nr. 9-10, p. 381-382.

¹³ Idem, *Tot talpa țării*, în „Prietenul nostru”, IV 1915, nr. 12, p. 390-391.

¹⁴ I. C. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 15.

¹⁵ *Cronica*, în „Ion Creangă”, I, 1908, nr. 1, p. 28.

¹⁶ Idem, III, 1910, nr. 8, p. 255.

¹⁷ T. Pamfile, *Trei morți ai noștri: Aurel Negoescu, D. Mihalache, Gh. A. Cosmovici*, în „Ion Creangă”, XII, 1919, nr. 6-10, p. 49.

folcloristic, Mihalache este solicitat să participe la întemeierea unor noi reviste de teaurizare a culturii populare, să susțină financiar periodice similare și să facă parte din comitetele lor de redacție. Astfel, în anul 1903, alături de alți folcloriști renumiți (Tudor Pamfile, M. Lupescu, G. T. Kirileanu, I. Mrejeriu, C. Rădulescu-Codin și Șt. St. Tușescu) participă la publicarea prestigioasei reviste „Ion Creangă” (1903-1921), subintitulată „Revistă de limbă, literatură și artă populară”. Periodicul, al doilea ca importanță după „Sezătoarea”, își propune, potrivit articolului program, să publice variate creații folclorice și ample informații etnografice „povești, cântece, descântece, legende, credințe, ghicitori, strigături de joc, obiceiuri, descrieri de unelte și datini privitoare la gospodăria țaranului, cuvinte localnice din toate părțile românești, vorbe cu tâlc și tot ce-i făurit de popor în limba sa curată și neprefăcută”¹⁸ și a teaurizat un vast repertoriu de creații populare. D. Mihalache figurează în permanență până la Primul Război Mondial, cu o singură pauză produsă de el însuși, în rândul întemeietorilor menționați pe frontispiciul publicației¹⁹. În paginile acestea, el a tipărit cele mai numeroase și mai variate contribuții folclorice și etnografice de la o singură revistă, numărul lor ridicându-se în mod surprinzător la 63 de materiale²⁰. Folcloristul este cooptat în comitetul de redacție al „Prietenului nostru” (Câmpulung, 1911-1916; 1923-1926), având subtitlul semnificativ „revistă pentru popor” fiind condusă de C. Rădulescu-Codin, din septembrie 1912²¹, de când publicația apare temporar sub egida Asociației învățătorilor „Muscelul”. În fine, figurează ca membru fondator și susținător²² el revistei „Vremea nouă” (Băbeni, Rm. Vâlcea, 1910-1916), o publicație a învățătorilor în special pentru revendicări profesionale.

În plus, Mihalache, răspunzând apelurilor unor folcloriști și etnografi (T. Pamfile, Giorge Pascu), le trimite informații și creații populare, colaborând astfel la materializarea unor lucrări de interes național (*Cântece de țară*, 1913; *Agricultura la români*, 1913; *Cimilituri românești. Anexă la Despre Cimilituri*, 1911). Din colaborarea sa cu Rădulescu-Codin au rezultat trei lucrări valoroase: *Rolul animalelor în basmele românilor*, București, 1968²³, *Sărbătorile poporului* (1909), *Manual de agricultură și Manual de cultură a gândacilor de mătase*, ambele premiate de minister și rămase în manuscris.

O mare parte din basmele, snoavele și legende publicate în diferite reviste au fost adunate sub titlul *D-ale noastre. Povești*. Într-o nouă selecție postumă, numai cu basme, proza respectivă a reapărut în cartea *Basme românești* în colecția „Biblioteca pentru toți”. Întrucât cărțile respective au devenit rarități, sunt foarte greu de găsit chiar în bibliotecile naționale. Întocmai ca alți folcloriști contemporani, își încearcă talentul literar în creații originale, scriind și publicând în cursul anilor câteva schițe, nuvele și o piesă de teatru. Debutul literar îl face la prestigioasa revistă „Viața românească”, în octombrie 1908, cu nuvela *Baba Marga*. Preocupările literare ale lui Mihalache i-au

¹⁸ *Ținta noastră*, în „Ion Creangă”, I, 1903, nr. 1, p. 2.

¹⁹ *Înștiințare*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 8, p. 197.

²⁰ Mircea Fotea, *Folclorul în revista „Ion Creangă”*, în „Folclor literar”, vol. II, 1963, p. 344.

²¹ Vezi *Comitetul de redacție* pe pagina anterioară a copertii, în „Prietenul nostru”, II, 1912, nr. 1.

²² Vezi lista cu membrii fondatori și susținători ai revistei tipărită frecvent pe pagina a III-a a copertii de la „Vremea nouă”.

²³ D. Mihalache (1885-1916), în *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. III (L-Q), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1939, p. 329. Studiul este deci o operă colectivă.

indispus pe unii folcloriști, întrucât acestea îl sustrăgeau de la activitatea de folclorist. Prietenul său Tudor Pamfile declara chiar textual, cu îngrijorare: „În paginile «Vieții românești» din Iași s-au publicat câteva nuvele scrise cu deosebit meșteșug izbânda aceasta am socotit-o totdeauna ca o piedică pentru sporul pe care îl așteptam în laturile noastre. I-am spus-o într-o vizită ce-am făcut-o în casa lui”²⁴.

Avântul atâtor preocupări pasionante și înalte este treptat stins în mod dramatic de spectrul și declanșarea Primului Război Mondial. Prin intrarea țării noastre în război, Dumitru Mihalache este mobilizat la Regimentul 70 infanterie din Câmpulung și trimis cu unitatea pe frontul din Dobrogea. În năprasnicele lupte de la Cocargea este rănit în abdomen. Vindecat într-o lună, se prezintă la Centrul de recrutare din Găești, care avea misiunea de aprovizionare a frontului din zona Dragoslavelor. La 1 noiembrie 1916, Mihalache e avansat la gradul de locotenent. Repartizat la Regimentul 61 infanterie, participă activ la luptele din retragere de pe Argeș și, într-una din ele, la Bălării-Mihăiești-Vlașca, este a doua oară rănit, acum grav, și moare. Eroul, care fusese avansat la gradul de căpitan²⁵, e înmormântat, la 20 noiembrie 1916, în cimitirul militar „Belu” din București.

Prin moartea prematură a lui D. Mihalache, școala a pierdut un slujitor devotat al ei, iar folcloristic - un pasionat și harnic culegător în plină ascensiune însă personalitatea lui pedagogică și folclorică a continuat mai multe decenii să rămână gravată în memoria contemporanilor din Muscel. În contextul județului, au fost publicate amintiri despre el, i s-a relevat lapidar activitatea²⁶, a fost evocat la Ziua Eroilor, i s-a gravat chipul și i s-a scris numele pe monumentul eroilor ridicat în 1925 la Leordeni²⁷, a fost reînhumat în satul său natal la 26 noiembrie 1936²⁸. Tot în perioada interbelică, o serie de reviste ca „Izvorășul” (Bistrița-Mehedinți, 1923), „Flacăra” (București), „Țărănismul” (București), „Muscelul nostru” (Câmpulung) ș.a. au continuat să-i publice obiceiuri, povești și cântece inedite sau să-i reproducă unele texte folclorice mai vechi.

UNIVERSUL PREOCUPĂRILOR LUI DUMITRU MIHALACHE

În scurta sa activitate febrilă, Dumitru Mihalache a avut multiple preocupări: pedagogice folclorice etnografice și literare. Evident, sfera lor de tratare este inegală.

Preocupările etnografice.

1. Concepția și metoda de culegere a folclorului și a datelor etnografice.

Dumitru Mihalache este prin excelență un folclorist și un etnograf culegător. Opiniile lui despre folclor și etnografie le putem deduce sintetic îndeosebi din atitudinile lui față de culegerile sale atât de variate ale culturii populare. Urmând studiile normele cu eminenti profesori de literatură română și acumulând o anumită experiență de culegător în teren, el și-a format, în contextul epocii sale, o concepție

²⁴ T. Pamfile, *op.cit.*, p. 49.

²⁵ *Inaugurarea monumentului din Leordeni*, în „Prietenul nostru”, IX, 1925, nr. 12, p. 31.

²⁶ Corneliu Sachelarie, *Monografia comunei Târgu Cârcinov*, în „Muscelul nostru”, II, 1930, nr. 5, p. 26-27.

²⁷ *Inaugurarea monumentului din Leordeni*, în „Prietenul nostru”, IX, 1925, nr. 12, p. 31.

²⁸ Pr. Ioan Răuțescu, *Topoloveni, monografie istorică*, București, Bucovina, 1939, p. 169.

științifică despre creația populară, pe care a prețuit-o în mod sincer și a socotit-o un document artistic valoros al sentimentelor și atitudinilor colectivității sociale, demnă de a fi tezurizată. Într-o perioadă de formare a folcloricității, el face o netă distincție între speciile folclorice. Din experiența de teren, a observat că numai anumiți oameni pot să povestească. Un povestitor autentic, talentat, trebuie să posede un repertoriu de narațiuni și, mai ales, harul de a povesti frumos, între cele două caracteristici existând o strânsă interdependență. În interesantele *Lămuriri pentru cititori*, cu care se deschide unica sa, culegere în volum, D. Mihalache sublinia: „Se știe: nu oricine poate spune povești; și nu toți câți știu povești pot să povestească frumos”²⁹. Un asemenea povestitor poate fi întâlnit în special în rândurile vârstnicilor³⁰, care au acumulat un mare repertoriu de povești și au dobândit o întinsă experiență în fața auditoriului lor. Și astfel de povestitori pot povesti frumos, captivant, într-un moment psihologic adecvat, când se află „în toane bune“, altfel narează „în silă“. În perimetrul restrâns al satelor din care culegea el, întâlnea din ce în ce mai rar povestitori talentați. Se plânge de lipsa lor. Numai parțial are dreptate, întrucât, aflându-se sub influența spiritului academic și a unor folcloriști, el avea pretenții prea mari asupra repertoriului unui povestitor, depășind flagrant limitele realității: căci dorea povești cu acțiuni lineare, cu fabulație arhaică, cu un limbaj bogat în regionalisme, dar lipsit de neologisme.

Totuși, D. Mihalache, în sincera și profunda lui dragoste față de povestitorii și rapsozii populari, le-a dedicat chiar evocări patetice și autentice (*De vorbă prin pădure*).

Preocupat de teaurizarea creației populare, a căutat să culegă cât mai mult folclor din toate genurile și speciile lui - obiceiuri și credințe, povești și legende, cântece bătrânești și cântece lirice, strigături și cântece de copii.

Informațiile despre obiceiuri și credințe și plămuii literare le-a cules în majoritatea lor covârșitoare din sudul Muscelului, în special din satele Goleștii-Badii și Leordeni și parțial din Transilvania. Informatorii săi, pe care-i menționează sporadic, i-au fost părinții (Iancu Mihalache), rudele apropiate (Andrei Bădulea, văr, Leordeni; Ghiță D. Mihalache, Goleștii-Badii) și diferiți săteni (Maria lui Costache, Goleștii-Badii Niță Scalei, Podgoria, lăutarul Onțică, Gura Foi-Dâmbovița; Mihai Ciotea, lăutar, I. Trăistaru, Goleștii-Badii etc.).

În privința metodei de culegere, D. Mihalache, fără a fi străin de metodologia vremii, a adoptat atitudini variate, potrivit structurii categoriilor folclorice. Însă în orice împrejurare, la toate categoriile folclorice, a fost preocupat de redarea nealterată a autenticului popular. Textele poetice (colinde, ghicitori, cântece, strigături), care nu prezintă dificultăți la culegere, au fost transcrise întocmai după informatorii săi. Obiceiurile și credințele se prezintă în structuri descriptive dense, uneori punctate cu evocări narative. În schimb, ca și alți culegători contemporani (D. Stăncescu, C. Rădulescu-Codin etc.) de la revista „Ion Creangă“ sau de la alte periodice, care nu adoptaseră încă o metodologie modernă de culegere, întrucât nu dispuneau de aparatură tehnică (poveștile, basmele, snoavele și legende) le repovesteau în spirit popular. Fără a face un secret din procedeu, el dă detalii interesante asupra actului repovestirii în menționatele *Lămuriri pentru cititori*: „În asemenea cazuri (când nu-i păreau frumoase

²⁹ D. Mihalache, *Basme românești. Povești*, București, Editura Librăria Universală, nr. 1162-1163, p. IV.

³⁰ *Ibidem*, p. IV.

poveștile, n.n.) eu nu luam din popor decât motivul anume: în 7-8 fraze îmi notam într-un carnet momentele sau peripețiile prin care treceau eroii basmului, iar după ce veneam acasă mă transformam eu în povestitor, și, călăuzit de cele câteva momente, refăceam povestea, dându-i, pe cât mi-era cu putință un colorit cât mai viu și cât mai popular presărând-o cu zicători proverbe, comparații glume, crâmpeie de poezioare, cuvinte dialectale... întrebuițate cu efect acolo unde trebuie. Ba, ici-colea am întrebuițat chiar unele detalii descriptive și figuri de stil, nepierzând însă din vedere ca acele înflorituri să nu fie mai presus de puterea sufletească a, unui meșter povestitor popular, adică citindu-le să crezi de-a binelea că sânt prinse chiar din gura unui povestaș iscusit³¹. În câteva cazuri de legendă, a pornit chiar „de la un motiv foarte simplu - o scurta credință”³². În spiritul acestei modalități a alcătuit „mai toate basmele volumului de față”³³. În încheiere, avertizează: „prin urmare nu trebuie socotite ca adevărate culegeri de folclor, ci mai mult ca niște bucăți literare populare, în care am pus și eu o părticică din sufletul meu”³⁴. Într-adevăr, mai toate aceste narațiuni au un fond popular, dar o formă relativă a culegătorului rezultată din combinarea de tipuri și de motive. În privința limbii pot fi formulate câteva observații deja anticipate, printre care excluderea nejustificată a neologismelor și includerea abuzivă a regionalismelor în texte.

Tot în spiritul metodologiei adoptate, D. Mihalache indică proveniența informațiilor „despre obiceiuri și despre producțiile folclorice. La obiceiuri și credințe și la o parte din creațiile poetice și în proză le indică numi localitatea, de unde au fost culese, aproape întotdeauna Goleștii-Badii, Muscel. La un număr restrâns de texte literare le nominalizează informatorii, însă fără vârsta lor, dar cu satul în care locuiesc. La cele câteva texte poetice transilvănene dă vag indicațiile respective: „Auzit de la o ardeleană”. Dar Mihalache a fost preocupat, în puținul său timp, și de cercetarea unor producții populare - de personajele (...), animale și oameni) din povești. Studiul *Rolul animalelor în basmele românilor*, scris în colaborare cu C. Rădulescu-Codin, este ilustrativ.

Culegerile de folclor ale lui d. Mihalache, întreprinse în concordanță cu metodele relevate, aparțin, după cum s-a observat, multor genuri și specii folclorice.

2. Obiceiuri și credințe.

Obiceiurile și credințele formează un sector important în culegerile lui D. Mihalache. Ele au fost cunoscute și culese din satul natal Goleștii-Badii. Prezentate în structuri descriptive, ele au fost publicate constant în paginile revistelor „Ion Creangă” și postum, „Muscelul nostru”. La o analiză atentă, materialele culese se structurează, după conținut, în patru mari grupe: ciclul anului calendaristic, credințe și obiceiuri, medicină populară și jocuri da copii.

a) Ciclul anului calendaristic. Este bine reprezentat în culegerile lui Mihalache. Preocupat de obiceiurile calendaristice din satul natal el intenționa să publice chiar o lucrare mai întinsă despre ele, a cărei apariție o anunța în anul 1910³⁵.

³¹ *Ibidem*, p. V.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. VI.

³⁵ *Calendarul, revistei de limbă, literatură, și artă populară* „Ion Creangă”, 1911, p. 110.

Alcătuind singur o primă versiune, care parțial, a apărut postum, cu titlul semnificativ *Calendaristica populară (urmare). Sărbători păgânești*, în mai multe numere ale revistei „Muscelul nostru”³⁶.

În deplină concordanță cu titlul lucrării, culegătorul se ocupă aici cu sărbătorile păgânești din calendaristica populară, adică cu acele sărbători din calendar pe care, din motive superstițioase, femeile bătrâne le mai țineau încă la începutul secolului al XX-lea. În lucrarea sa, prezintă condensat un număr de 67 de sărbătoriri³⁷, aproape deci pe toate cronologic și cu termenii lor populari. În mod logic, D. Mihalache trebuia să prezinte fiecărei sărbători atributele ei mitologice, practicile, credințele și plâsmuirile literare generate. Însă, potrivit materialului adunat, numai dintr-un singur sat și într-un spațiu mai restrâns, el prezintă sărbătorile, destul de variat și inegal. La toate „sărbătorile populare” evocă credințele și interdicțiile în majoritatea cazurilor redate succint: „14 iulie. Ciurica. Nu se lucrează. Atunci să te ferești să nu mănânci bătaie, că tot anul te „ciurue”³⁸. Într-un număr restrâns de cazuri, în care nerespectarea credințelor e exemplificată prin întâmplări înfricoșătoare, mai ales din sudul Muscelului. Culegătorul le transcrie, cu talent evocator, astfel de „pățanii”. Un singur exemplu cu nerespectarea Ghiormanului, care aduce „vârtejuri, furtuni”: Era un om bogat încoa-nspre Vlașca. A băgat în ziua de Ghiorman vreo 20 de oameni la sapa porumbului. Pe sară, vine, nene, o negură, o hală, de-i făcu aria, tot ce săpase, harceaparcea. Ce era să mai facă bietul boier?

Se uita la el cu mâinile-n sân, cum își râdea naiba de munculița lui. Da' el, de colo, își mai făcea din când în când coraj ca țiganul:

– Pe el, Ghiormane,

Că mai am 7 pogoane!

(Atât porumb îi mai rămăsese nesăpat)³⁹.

La alte sărbători, destul de multe totuși, se dau credințele și practicile legate de ele: *Joia furnicilor*, *Sân Toader*, *Barbura* etc. La practicarea obiceiului se dau formulele consacrate în versuri, ca în practica alungării furnicilor din Joia furnicilor: „U! furnici, furnici,/ Roșii și negre, mari și mici,/ Aripate și nearipate,/ Fugiți încolo departe!/ Aste frimituri mâncați/ Și vă săturați”⁴⁰.

În altă categorie de „sărbători populare”, aflate într-un număr limitat, culegătorul inserează credințele și tradițiile despre ele: *Baba Dochia*, *Sâmbetele lui Lazăr*, *Sf. Spiridon*. Tradițiile de largă circulație prezintă interes în varianta musceleană. Bunăoară, narațiunea despre Lazăr, fragmentată în două momente: „E ziua (Sâmbăta lui Lazăr - n.n.), când Lazăr s-a suit într-un copac. A căzut de-acolo și a murit. Vântul a răscolit frunzele copacilor și l-a acoperit, de n-a știut nimeni de urma

³⁶ D. Mihalache, *Calendaristica populară*, în „Muscelul nostru”, V, 1933, nr. 3-4, p. 46-49; nr. 5-6, p. 46-47; nr. 9-10, p. 46-47.

³⁷ Iată câteva dintre ele: *Boboteaza* (6 ian.), *Haralambie* (10 februarie), *Dochia* (1 martie) *Sf. 40 de Mucenici* (9 martie) *Săptămâna luminată* (săptămâna Paști - Duminica Tomii), *Rusaliile* (la 50 de zile de la Paști), *Marina* (17 iulie), *Sf. Ilie* (20 iulie), *Maria Magdalena* (22 iulie), *Sf. Dumitru* (26 octombrie), *Sf. Filofeia* (7 decembrie), *Săptămâna Crăciunului* (săptămâna de la Crăciun la Anul Nou) etc.

³⁸ D. Mihalache, *Calendaristica populară*, în „Muscelul nostru”, V, 1933, nr. 5-6, p. 47.

³⁹ *Ibidem*, p. 46-47.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 3-4, p. 47.

lui 6 săptămâni. Atât a stat el mort sub frunze⁴¹. Și mai departe: „Când s-au împlinit 6 săptămâni, au început mierlele a răscoli (râcâi) prin frunze și au dat de trupul lui Lazăr, așadar în ziua asta a fost el găsit. Mierlele, râcâind, s-au umplut de sânge pe picioare. Și cică d-atunci au rămas ele cu picioarele roșii⁴². Aici, ca și la povești, se relevă capacitate lui Mihalache de a sintetiza esențialul și de a evoca plastic faptele. Într-un singur caz, la sărbătoarea Sava, se întâlnesc elemente mitologice cu credințe și obiceiuri.

D. Mihalache s-a ocupat, de asemenea, de culegerea credințelor și obiceiurilor reportate la zilele săptămânii, însă în altă împrejurare și cu circumscriere numai la două din zilele săptămânii: marțea și sâmbăta⁴³.

Preocupat în egală măsură de repertoriul literar-muzical al ciclului calendaristic, nu numai de credințele și obiceiurile lui, Mihalache culege cu pasiune colinde, cântece ș.a. Publică din satul natal *Colindul de băiat*⁴⁴, cântat în seara Anului Nou. În acest colind este evocat „Făt-Frumos/ Pun cal negru, mânios“, ce întrece pe alți caii mai buni. Frecvența unui asemenea colind în sudul Muscelului indică unitatea repertoriului speciei în această zonă până la începutul secolului al XX-lea.

Toate culegerile din această categorie reușesc să compună o imagine sintetică a obiceiurilor și credințelor ancestrale, precum și a principalului lor repertoriu literar, cuprinse în ciclul calendaristic în aria unui sat.

D. Mihalache a ținut să realizeze o culegere mai amplă, cu folclorul ciclului calendaristic din zonă. Dorința și-a concretizat-o în cartea *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile credințele și unele tradiții legate de ele. Culegere din părțile Muscelului* (1909), publicată în colaborare cu C. Rădulescu-Codin. Nu cunoaștem de nicăieri partea de contribuție a fiecăruia. Posedând mult material despre obiceiurile din ciclul calendaristic este însă de presupus că, contribuția cea mai importantă la elaborarea cărții a adus-o Mihalache, iar Rădulescu-Codin a inserat în text unele credințe și practici din Valea Cărcinovului, precum și unele tradiții din Muscel și, cu prestigiul pe care-l avea a ajutat efectiv la tipărirea cărții. În sensul acesta pledează structura lucrării și comportamentul lui Codin în colaborarea cu tinerii intelectuali (Pr. I. Răuțescu, D. Udrescu, Dan Simonescu).

Titlul cărții exprimă exact conținutul ei, adică prezentarea sărbătorilor calendaristice, relevarea credințelor obiceiurilor și repertoriului lor literar. Ele au fost culese din sudul Muscelului unde culegătorii se născuseră și activau ca învățători spre a nu fi pierdute și spre a se cunoaște mentalitatea comunităților sătești. Culegătorii salută, în *Lămuririle*⁴⁵ asupra cărții, dispariția treptată a unor „sărbători“, cu tot cortegiul lor de credințe superstițioase și de practici absurde.

Culegerea este structurată în două mari părți: una cu credințele și obiceiurile la sărbătorile din cursul anului și alta cu credințele și obiceiurile din zilele săptămânii. Prima parte (p. 5-105), cea mai întinsă, prezintă credințele, obiceiurile și repertoriul lor literar la sărbătorile din cursul anului. Această primă parte se bazează pe

⁴¹ *Ibidem*, p. 47.

⁴² *Ibidem*, p. 48.

⁴³ D. Mihalache, Datine și credințe: marțea, sâmbăta, în „Ion Creangă“, III, 1910, nr. 3, p. 83.

⁴⁴ Idem, *Colind de băiat*, în „Ion Creangă“, I, 1908, nr. 1, p. 24.

⁴⁵ C. Rădulescu-Codin, D. Mihalache, *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de, ele. Culegere din părțile Muscelului*, București, 1909 p. 3.

Calendaristica populară a lui D. Mihalache, care aici e amplificată în majoritatea manifestărilor calendaristice prin completarea cu alte informații a credințelor obiceiurilor și textelor literare mei vechi și prin introducerea unor noi „sărbători”. Prezentarea Anului Nou cu peste 20 de obiceiuri și de credințe, la care se adaugă patru colinde, poate constitui un exemplu elocvent pentru toate cazurile. În prezentarea sărbătorilor, ordinea frecvenței materialelor despre ele este următoarea: credințe, obiceiuri și texte literare. În prima parte din *Sărbătorile poporului*, D. Mihalache a transferat mult material, îndeosebi din *Calendaristica populară*, unele fără vreo modificare, încât pot fi ușor detectabile.

A doua parte a cărții (p. 106-116), cu un spațiu destul de restrâns, însumează credințele și obiceiurile din cursul săptămânii. Cartea mai conține melodiile unor colinde și 24 de desene cu „încondeieri de ouă”.

Structurată rațional și bogată în credințe, obiceiuri și texte literare dintr-o veche vatră folclorică, cartea s-a bucurat de aprecierea contemporanilor⁴⁶ și a fost valorificată de etnografi și folcloriști reputați în studiile lor⁴⁷. Valoarea ei nu s-a umbrit nici astăzi.

b) Credințe și obiceiuri. Sub titlul Credințe și obiceiuri se grupează îndeosebi credințele și mai puțin obiceiurile culese de Mihalache din satul natal și care se referă la un larg cerc de elemente din viața omului. Ele au fost publicate în „Ion Creangă”, la rubrica cu titlul generic *Datine și credințe*.

Structurate în două grupe, o serie de credințe și practici se referă la două importante păsări din preajma sateanului din zona colinară: barza⁴⁸ și rândunica⁴⁹, care în imaginație sa arhaică dobândesc dimensiuni mitice. O altă serie de credințe și obiceiuri, aflate într-un perimetru eterogen, privesc atitudinile oamenilor de față de fenomenele vieții și de elementele din universul lor gospodăresc: „legatul ploilor”⁵⁰, momentul curățeniei corporale⁵¹, interdicția folosirii anumitor lemne de foc⁵², eficacitate pâinii rupte „în capul miresei”⁵³, abținerea femeii de la anumite activități după nunta și moartea unei persoane apropiate⁵⁴, renunțarea la anumite deprinderi pentru a nu pierde „norocul”⁵⁵. La fiecare aspect, culegătorul expune simplu credințele și obiceiurile, fără să omită latura literară, de exemplu: un blestem în versuri de la rândunică.

c) Aspecte de medicină populară. D. Mihalache a cules cu pasiune, din Goleștii-Badii, un bogat material despre medicina populară, pe care l-a publicat succesiv în rubrica *Boala la oameni, leacuri și descânțece* din „Ion Creangă”. Textele culegerilor înfățișează 13 boli mai frecvente la oameni, mai ales la copii. În funcție de

⁴⁶ P<amfile>, *Cronica*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 1, p. 27.

⁴⁷ T. Pamfile, *Agricultura la români. Studiu etnografic*, București, 1913; idem, *Sărbătorile de toamnă și Postul Crăciunului*. Studiu etnografic, București, 1913; D. A. Vasiliu, *Focul viu. În datinile poporului român în legătură cu ale altor popoare*. Studii de folclor, București, Casa Școalelor, 1943.

⁴⁸ D. Mihalache, *Barza*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 10, p. 271; VI, 1913, nr. 12, p. 369-370.

⁴⁹ Idem, *Rândunica*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 13, p. 370.

⁵⁰ Idem, *Legatul ploilor*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 10, p. 271.

⁵¹ Idem, *Cine se spală seara...*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 3 p. 83.

⁵² Idem, *Să nu pui rugi (mărăcini) pe foc...*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 3, p. 83.

⁵³ Idem, *Pâinea...*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 1, p. 16.

⁵⁴ Idem, *Dacă face ițe...*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 10, p. 271.

⁵⁵ Idem, *Să nu te duci la apă*, în „Ion Creangă”, III, 1909, nr. 10, p. 271.

informațiile dobândite de la oameni, el relevă simptomele de manifestare ale bolilor, relevă cauzele apariției lor (raționale sau superstițioase), evoluția și indică leacurile de vindecare. Evident, accentul cade pe descrierea și pe mijloacele (empirice sau magice) de însănătoșire a bolnavului. Examinează cu atenție sub raportul celor două aspecte medicale populare, empiric și magic, se constată prezența a două categorii de boli. O serie de boli sunt descrise rațional și conțin rețete empirice: „buba de inimă”⁵⁶, „plescăniți” (coji) pe cap⁵⁷, „pecingine”⁵⁸ și „tuse”⁵⁹. Convins de superioritatea medicinei empirice față de cea magică, Mihalache relevă rolul important al unor plante medicinale, precum „iarba fiarelor”⁶⁰ și unghia găii⁶¹, la însănătoșirea bolnavului. A doua serie de boli, cu mult mai numeroase, cum sunt în termeni populari „frigurile”⁶², „junghiul”⁶³, „buba molcomișă”⁶⁴, „deochiul”⁶⁵, „ghindurile sau fântânele”⁶⁶, „matricea” sau „cuiul la inimă”⁶⁷ etc. sunt prezentate ca iraționale și li se indică pentru înlăturarea lor atât rețete empirice, cât și „leacuri băbești”. În multe categorii de boli, configurate mai amplu, culegătorul insistă asupra preparării rețetelor și administrării medicamentelor. Ca, și în alte împrejurări, Mihalache înserează narațiunea în descrierea bolilor. La evidențierea ghindurilor sau fântânilor, el introduce o frumoasă povestire a două femei despre cauzele îmbolnăvirii copiilor lor⁶⁸.

La configurarea celor trei categorii de obiceiuri și credințe, destul de numeroase cu aspecte superstițioase, nocive pentru femeile care le mai „țineau”, D. Mihalache nu adoptă direct o atitudine critică, ci numai le evidențiază. Aceasta nu înseamnă însă, ca învățător luminat, că nu avea o atitudine critică față de credințele superstițioase și de practicile anacronice.

d) Jocurile de copii. Din numeroasele jocuri sociale, D. Mihalache a consemnat din satul său numai jocuri de copii, împreună cu repertoriul lor muzical-literar. În articolul menționat *Jocurile și jucăriile în educație*⁶⁹, el subliniază cu convingere rolul deosebit al jocurilor în formarea personalității viitorilor cetățeni.

Dintre jocurile de copii, unul singur îl descrie detaliat, cu momentele succesive: Popa Ghinea⁷⁰. Jocul e interesant. Se strâng mai mulți copii într-un grup. Unul din ei, „cel căzut în laț în urma surchidării cu vorbe” (Ala bala, portocala; Ana, mija, polca sau Unica dodica ș.a.) se preface mort. Ceilalți copii se fac roată în jurul lui. Unii îl iau pe brațe și ceilalți îl bocesc, ducându-l împreună să-l îngroape. Îi lasă într-un loc ascuns, iar ei se dosesc pe unde pot mai bine. Apoi unui strigă „cucu!” Popa Ghinea

⁵⁶ Idem, *Buba la inimă*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 10, p. 312.

⁵⁷ Idem, *De plescăniți (coji)*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 5, p. 142.

⁵⁸ Idem, *De pecingine*, în „Ion Creangă”, V, 1912, nr. 6, p. 177.

⁵⁹ Idem, *De tuse*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 5, p. 143.

⁶⁰ Idem, *Iarba fiarelor*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 9, p. 239-240.

⁶¹ Idem, *Unghia găii*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 6, p. 148.

⁶² Idem, *De friguri*, în „Ion Creangă”, V, 1912, nr. 6, p. 177.

⁶³ Idem, *Pentru junghiul*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 8, p. 246.

⁶⁴ Idem, *Buba molcomișă*, în „Ion Creangă”, V, 1912, nr. 6, p. 177.

⁶⁵ Idem, *Pentru deochi*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 6, p. 180.

⁶⁶ Idem, *Ghindurile sau Fântânele*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 6, p. 143.

⁶⁷ Idem, *Matricea sau cuiul la inimă*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 8, p. 244.

⁶⁸ Idem, *Ghindurile sau Fântânele*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 6, p. 148.

⁶⁹ Idem, *Jocurile și jucăriile în educație*, în „Vremea nouă”, I, 1911, nr. 6, p. 5-10; nr. 8, p. 6-10.

⁷⁰ Idem, *Popa Ghinea*, în „Ion Creangă”, VII, 1914, nr. 3, p. 78-79.

se ridică și-i caută. Cel găsit primul îi ia locul. Jocul, care dezvoltă însușirile atletice, capacitatea de memorizare și agerimea, prezintă o anumită complexitate. Posedă un repertoriu deschis multor cântece. Însă Mihalache culege mai mult cântece de copii, având teme și funcții variate.

O primă categorie de texte aparține cântecelor satirice îndreptate împotriva unui burticos⁷¹, a unui copil oacheș⁷², a unui popă⁷³. Toate cele trei cântece conțin aspecte sociale expresive. Burticosul e înțepat cu versurile: „Burtă goală,/ Bagă-n oală!/ Și duminică,/ Și mănâncă,/ Și lui cuțu nu-i aruncă”⁷⁴.

A doua serie de cântece, cu șase piese, sunt cântece de joc: *Unica*⁷⁵; *Ana, mija, polca*⁷⁶; *Ala, bala*⁷⁷; *Dă-mi, leliță cheile*⁷⁸; *Oaie, oaie, oacănă*⁷⁹ și *Trece dracu pe la cruce*⁸⁰. Textele se cântă sau se recită la începutul sau în timpul jocului de copii. Primele trei cântece apar în repertoriul jocului *Popa Ghinea*. *Trece dracu pe la cruce* este spus în timpul jocului, cu funcția de a urgenta schimbarea unui jucător cu altul. Nici cântecele din această ultimă categorie nu sunt lipsite de imagini poetice sugestive și chiar inedite.

Culegerile de jocuri și cântece de copii, deși modeste, sunt totuși printre primele culegeri de acest fel din Muscel.

Preocupările folclorice.

Și folclorului i s-a acordat o atenție superioară, dacă nu chiar mai mult decât aspectelor etnografice, culegându-se din aproape toate compartimentele lui.

1. Ghicitorile. Cunoscute în zonă cu termenul *gîcitori* formează un alt capitol semnificativ din culegerile lui D. Mihalache. Stimulat, în primul rând, de interesul manifestat pentru ghicitori de G. Pascu, prin apelul sau din „Viața românească” (ianuarie 1907) și de conducerea revistei „Ion Creangă”, care publica cu consecvență astfel de creații, D. Mihalache culege ghicitori pe care le expediază solicitatorului și publicației. I se publică 160 de ghicitori 105 ghicitori în *Cimilituri românești. Anexă la „Despre cimilituri”*, de G. Pascu (1911)⁸¹ și 55 de ghicitori în „Ion Creangă” (1909-1911)⁸², din care 46 de ghicitori reprezintă reproduceri din colecția menționată. În realitate, ghicitorile culese de D. Mihalache numără 114 piese. Reproducând cele 45 de piese din colecția trimisă lui G. Pascu (care pare anterioară publicării lor parțiale în „Ion Creangă”), culegătorul manifestă o grijă deosebită față de piesele ce apar în periodic prin reșezarea stilistică a unor termeni și prin fixarea unor titluri cât mai

⁷¹ Idem, *Unul burticos i se zice*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 295.

⁷² Idem, *Când un copil e oacheș*, în „Ion Creangă”, VII, 1914, nr. 3, p. 79.

⁷³ Idem, *Are popa 2 fete*, în „Ion Creangă”, VII, 1914, nr. 3, p. 7.

⁷⁴ Idem, *Unui burticos i se zice*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 295.

⁷⁵ Idem, *Unica*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 260.

⁷⁶ Idem, *Ana, mija polca*, în „Ion Creangă”, VII, 1913, nr. 10, p. 295.

⁷⁷ Idem, *Ala, bala*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 295.

⁷⁸ Idem, *Dă-mi, leliță, cheile*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 285.

⁷⁹ Idem, *Oaie, oaie, oacănă*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 5, p. 17.

⁸⁰ Idem, *Trece dracu pe la cruce*, în „Ion Creangă”, VII, 1914, nr. 3, p. 79.

⁸¹ G. Pascu. *Cimilituri românești. Anexă la Despre cimilituri*, București, 1911, p. 3-14, 16-33.

⁸² D. Mihalache, *Găcitori* (nr. 36-70), în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 11, p. 295; idem, *Găcitori* (nr. 61-70), în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 3, p. 78; idem, *Găcitori* (nr. 80-86), în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 7, p. 210; idem, *Găcitori* (nr. 128-136), în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 11, p. 336; idem, *Găcitori* (nr. 188-206), în „Ion Creangă”, IV, 1911, nr. 5-6, p. 178-179.

adevate conținutului. Cele două modificări, care nu afectează ghicitoarea se concretizează astfel la precizarea termenilor în text: „Ța-n sus, Ța-n jos”⁸³ devine „Țanc! sus,/ Țanc! Jos”⁸⁴, în *Cântarul*: „Ce-i pe tine și nu-l simți?”⁸⁵ se modifică în „Ce nu simți pe tine?”⁸⁶, la Numele: în fixarea titlurilor mai potrivite: *Bostanul*⁸⁷ cu sinonimul *Dovleacul*⁸⁸; *Miezul de nucă*⁸⁹ - *Nuca*⁹⁰ etc. În cele 45 de ghicitori imprimare în „Ion Creangă”, culegătorul a operat 23 de asemenea modificări.

Cele 114 ghicitori privesc zeci de subiecte, destul de multe și variate, din 11 domenii, cât au putut fi stabilite: 1. *Omul*: 20 de ghicitori; 2. *Casa*: 12; 3. *Aspecte ale satului*: 5; 4. *Articole și obiecte de uz casnic*: 8; 5. *Fibre textile și unelte casnice*: 10; 6. *Căi și mijloace de transport*: 6; 7. *Grădina și ogorul*: 15; 8. *Animale și păsări domestice*: 6; 9. *Animale și păsări sălbatice, insecte*: 15; 10. *Pădurea și câmpul*: 5 și 11. *Elemente și fenomene naturale*: 9.

Fiecare temă este bine reprezentată. În tematica ghicitorilor, omul ocupă, prin cele 20 de piese, locul cardinal. Ele se referă la membrele și organele lui, la obiectele și instrumentele lui: *Limba și dinții*⁹¹, *Urechile*⁹², *Inelul în deget*⁹³, *Briciul*⁹⁴, *Pieptenele și barba*⁹⁵ etc. Spațiul în care omul colinar își desfășoară cea mai mare parte a activității sale, adică grădina și ogorul, este pregnant în această specie literară, cu uneltele utilizate și produsele muncii lui: *Plugul*⁹⁶, *Secera*⁹⁷, *Porumbul*⁹⁸, *Fasolea*⁹⁹, *Castravetele*¹⁰⁰ etc.

Pentru aceste elemente care au incitat mai mult imaginația populară, există chiar 2-3 tipuri de ghicitori cu totul diferite ca să nu mai adăugăm variantele. Altfel, se rețin două ghicitori pentru lună. (Luna și Luna)¹⁰¹, trei ghicitori pentru dovleac (Dovleacul Dovleacul și Dovleacul)¹⁰².

Ghicitorile reținute de D. Mihalache stârnesc interesul prin valențele lor artistice. În pofida numărului lor relativ restrâns în schema compozițională și în fabulele lor se utilizează aproape toate mijloacele clasice ale speciei. Astfel se valorifică toate modurile de comunicare specifice speciei - interogația: „Ce e mic și mititel/ Și-ngrădește frumușel?” (Acul)¹⁰³; constatarea: „Oastea lui Mihai,/ Într-un vârf

⁸³ G. Pascu, *op. cit.*, p. 9.

⁸⁴ D. Mihalache, *Cântarul*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 3, p. 78.

⁸⁵ G. Pascu, *op. cit.*, p. 23.

⁸⁶ D. Mihalache, *Numele*, în „Ion Creangă”, VI, 1916, nr. 6, p. 178.

⁸⁷ G. Pascu, *op. cit.*, p. 4.

⁸⁸ D. Mihalache, *Dovleacul*, în „Ion Creangă”, IV, 1911, nr. 6, p. 178.

⁸⁹ G. Pascu, *op. cit.*, p. 21.

⁹⁰ D. Mihalache, *Nuca*, în „Ion Creangă”, IV, 1911, nr. 6, p. 178.

⁹¹ D. Mihalache, *Ghicitori: Limba și dinții*, în „Ion Creangă”, IV, 1911, nr. 6, p. 178.

⁹² G. Pascu, *op. cit.*, p. 32.

⁹³ *Ibidem*, p. 18.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 5.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 25.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 295.

⁹⁷ D. Mihalache, *Secera*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 11, p. 295.

⁹⁸ *Ibidem*, III, 1910, nr. 11, p. 336.

⁹⁹ G. Pascu *op. cit.*, p. 13.

¹⁰⁰ D. Mihalache, *Castravetele*, în „Ion Creangă”, IV, 1911, nr. 6, p. 179.

¹⁰¹ G. Pascu, *op. cit.*, p. 32.

¹⁰² D. Mihalache, *Dovleacul*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 7, p. 178; *Ibidem*, IV, 1911, nr. 6, p. 178.

¹⁰³ G. Pascu, *op. cit.*, p. 3.

de pai“ (Macul)¹⁰⁴; mărturisirea: „Am zece oi:/ Cinci sub șopron și le plouă,/ Cinci afară și nu le plouă“ (Mâinile torcând)¹⁰⁵; mini-povestirea: „Țapu mamei, țap,/ Sare pe copac,/ Toacă noaptea lemn uscat“ (Ghionoiaia)¹⁰⁶ și dialogul (Donița și căldarea)¹⁰⁷. La realizarea acurateței și sugerării stilistice a ghicitoareii concurează în primul rând metafora o figură de stil specifică acestei specii: Am un râu/ Cu malurile verzi,/ Cu apa roșie/ Și cu prundu negru“ (Pepenele)¹⁰⁸, „Ochii Doamnei/ -N fundul oalii“ (Oglinda)¹⁰⁹. O altă serie de ghicitori, limitate ca număr, se constituie cu un „țipar eufonic“¹¹⁰ și cu elemente onomatopeice: „Hurduc, burduc, burduc,/ De vorbă-l duc,/ De barbă-l aduc“ (Fedeleșul)¹¹¹; „Buturugă bulbură/ Șade-n jos și tulbură“ (Putineiu)¹¹²; „În pădure: cioca-boca!/ în târg: treapa-leapa!/ Acas!: mi-ho-ho“ (Calul)¹¹³ etc.

În privința ghicitorilor D. Mihalache este primul culegător serios de ghicitori din Muscel.

2. Proza populară. Numărul pieselor culege de D. Mihalache se ridică la cifra de 43 de specii și 16 basme, 23 de snoave și 4 legende, toate acestea fiind cunoscute cu termenul generic de povestire. Ele sunt culese din Goleștii-Badii și Leordeni.

În privința relevării provenienței lor, aceste narațiuni prezintă trei situații: cu indicarea informatorilor la un număr restrâns de texte, cu menționarea numai a localității din care au fost auzite și fără indicarea vreunui reper.

În complicatul proces de repovestire, D. Mihalache s-a străduit ca povestirile să se încadreze în limitele speciilor, să cuprindă întru totul adevărul popular și să fie narate în graiul limpede și patetic muntenesc, introducând detalii din zonă în text, povestirile capătă o puternică culoare locală. Pecetea personalității folcloristului este evidentă în fabulație și în limbă și se accentuează pe măsură ce el câștigă experiență în actul repovestirii. Așa se face că în multe narațiuni îi egalează și deseori îi întrece pe mari culegători contemporani (D. Stăncescu, I. Pop Reteganu, C. Rădulescu-Codin etc.).

a) Basmele ocupă, prin cele 16 texte, un loc central în colecția de proză populară a lui Mihalache. Acestea reprezintă narațiuni repovestite în prealabil de consătenii folcloristului și de rudele sale apropiate. Ele aparțin, disproporționat însă, aproape tuturor categoriilor de basme. Un basm, atât de frumos și de armonios ca *Mătușa și gaia cea hoată* (Tip. 2034+103 DX) se încadrează în subspecia *Basmului cu animale*. O serie de basme, destul de întinse, aparțin *Basmului fantastic*. Majoritatea lor sunt tipuri românești, cu o largă circulație în provinciile istorice și posedă o structură și o fabulație clasice. Basmele precum tipurile despre tânărul vânător care înzestrat cu o sabie miraculoasă își pedepsește aspru pe dușmanii săi în *Busuioc cel Frumos* (tip rom.

¹⁰⁴ D. Mihalache, *Macul*, în „Ion Creangă“, III, 1910, nr. 7, p. 210.

¹⁰⁵ Idem, *Mâinile torcând*, în „Ion Creangă“, III, 1910, nr. 11, p. 3.

¹⁰⁶ Idem, *Ghionoiaia*, în „Ion Creangă“, IV, 1911, nr. 6, p. 178.

¹⁰⁷ G. Pascu, *op. cit.*, p. 13.

¹⁰⁸ D. Mihalache, *Pepenele*, în „Ion Creangă“, IV, 1911, nr. 6, p. 179.

¹⁰⁹ G. Pascu, *op. cit.*, p. 23.

¹¹⁰ Ov. Bîrlea, *Poetica folclorică*, București, Editura „Univers“, 1979, p. 321.

¹¹¹ G. Pascu, *op. cit.*, p. 14.

¹¹² D. Mihalache, *Putineiu*, în „Ion Creangă“, IV, 1911, nr. 6, p. 179.

¹¹³ Idem, *Calul*, în „Ion Creangă“, II, 1909, nr. 11, p. 295.

302 B); despre tânărul cioban care ucide succesiv pe Muma Pădurii și pe Jumătate-de-Om și își eliberează frații captivi - *Vorba nemaiauzită, nemaipomenită* (Tip rom. 302 B), despre fata harnică și modestă a moșului care se mărită cu un fiu de împărat - *Fata babei și fata moșului* (Tip. rom. 480), despre copilul urât de cei doi frați mai mari și el se căsătorește cu fata unui împărat - Dan Dănăilă (Tip rom. 530+300 A) fac parte din categoria respectivă. Alte câteva povești fantastice cu o arie de circulație mai restrânsă s-au realizat tot prin combinație de tipuri și contaminări de motive. Un singur exemplu: *Povestea fetei lui Felișandru-împărat*¹¹⁴, cel mai întins basm, se realizează prin combinarea tipurilor românești 425 și 407, configurându-se într-o frumoasă și captivă poveste.

Evident, cele mai interesante producții, sub toate aspectele sunt basmele fantastice, acestea fiind și cele mai multe. Eroi lor sunt în majoritatea cazurilor oameni din adâncul poporului: ciobani isteți și curajoși, văcari modești și receptivi, bătrâni scrupuloși și înțelepți, dar și fiii de împărați viguroși și inventivi, care întotdeauna acționează pentru atingerea unor înalte percepte morale. În privința narațiunii, acesta se desfășoară pe spații largi în episoade solid sudate, într-un ritm relativ lent, atingând totuși deseori cote dramatice în motivele cu confruntarea directă dintre personaje. Ca exemple nemijlocite putem cita, pe lângă altele, narațiunile din poveștile *Mihu Voinicul*, *Petruș frumosul și Ruja-Rujalina*, *zâna florilor*. Acțiunea nu evoluează numai pe un plan fantastic, ci deseori în spațiul real: călătoria lui Rogoz-împărat cu fiica lui într-o trăsură prin „Pădurea Împărătească” (*Voinicu-nflorit și fata lui Rogoz-împărat*) sau scena cu hora satului (*Fata babei și fata moșului*).

Majoritatea narațiunilor acestea sunt puternic dramatizate prin dialog, având o structură, de cele mai multe ori reală, ca între doi protagoniști din lumea satului. Dialogul dintre Mihu Voinicul și „fata a mică a împăratului” de pe tărâmul de jos din basmul omonim *Mihu Voinicu'*, privind aducerea „păsării de aur, cu ciocul de diamante” pentru însănătoșirea tatălui său, este concludent: „Ajungând la palatul de aur, fata a mică l-întreabă:

- Ai luat-o?
- Am luat-o!
- Și-acu te duci?
- Păi ce să fac?! M-a așteaptă bietul tata cu păsărica cum așteaptă mortul colacul.

Mihule Voinicule, de dorul tău simt că mă topesc ca lumânarea la para focului. Ia-mă și pe mine cu tine, ori... dă-mi cu un par în cap, că n-am la ce mai trăi. Viața fără tine mi-ar fi o povară!¹¹⁵

Acțiunea tuturor basmelor fantastice este înrămată cu formulele inițiale și finale menite să-i introducă pe ascultători ori pe cititori în lumea fantastică și să-i readucă la realitatea nemijlocită. Aproape toate formulele au o structură clasică, dar și o tentă particulară, având atunci o mai mare întindere decât cele obișnuite. Un singur exemplu ilustrativ: „A fost odată/ Ca niciodată,/ Când se potcovea puricele/ Cu 99 oca de fier/ Iar la un picior,/ Nu i-s-ajunse un cuișor;/ Și puse unul de mărăcine,/ Să țină de

¹¹⁴ Idem, *Povestea fetei lui Felișandru-împărat*, în „Calendarul revistei «Ion Creangă»”, 1911, p. 85-111.

¹¹⁵ Idem, *Mihu Voinicu'*. Poveste, în „Calendarul tovarășilor sătești”, vol. III, 1910, p. 87-101.

azi până mâine!“ (*Busuioc cel Frumos*)¹¹⁶. A folosit și formule rarissime precum: „A fost odată mai demult,/ Pe când trăgea musca la plug,/ Puricele la tăvălug,/ Iar țânțarul punea porumb“ (*Visul meu nu e de nasul tău*)¹¹⁷. Formulele finale sunt de obicei succinte, umoristice, cu un anume aspect inovator; „Am cărat apa cu ciuru,/ Lemne în frigare/ Și minciuni în căldare,/ Să am de unde vă spune dumneavoastră/ Una mare-mare“ (*Murguleț - Bou bun*)¹¹⁸. Și în textul narațiunilor întâlnim destul de frecvent formule, însă formule mediane, menite să definească o situație sau să portretizeze un personaj. În acest sens basme ca *Vorba nemaiauzită, nemaipomenită, Petruș Frumosul și Ruja-Rujalina, zâna zorilor* ș.a. pot fi invocate ca exemple edificatoare. Cu acest ultim tip de formule coexistă cântecele populare, de esență socială, în fragmente, având aceleași rosturi în mai multe texte (*Busuioc cel Frumos, Miha Voinicu*). Ultimele două seturi de Basme din colecția lui Mihalache, reduse ca număr se încadrează în *Basmele morale cu personaje mitologice*, precum: *Bărbatu, femeia și dracul* (Tip rom. 810 A), și *Iov bogatul* și în *Basmele nuvelistice*, cu *Unchiașul cel mintos*. Și aceste basme posedă, la nivele variate, caracteristici plâsmuirilor anterioare, desfășurându-se în acțiuni omogene, dramatizate și, în mare parte, cu formulele proprii deja discutate.

b) Snoavele. Un loc tot atât de semnificativ ca basmele îl ocupă colecția de snoave. Aparțin tuturor ariilor de circulație, adică internațională, națională și locală. Cele mai numeroase piese circulă în spațiul nostru național.

Destinația certă a acestor producții populare o constituie satirizarea defectelor oamenilor de către povestitorii talentați, ca expresii ale colectivității sociale. Direcțiile satirizării sunt multiple încât ele au generat o mulțime de producții ce pot fi clasificate în diferite categorii tematice. O primă categorie de producții în care sunt incluse snoavele respective o formează:

1. *Relațiile de familie*, având următoarele narațiuni: *Primarul, popa și părcălabul* (Tip rom. 3469), *Bărbatul fermecat de nevastă, Colonelul și mama lui Mihai*; urmată de altele:

2. *Trăsăturile psihologice, cu prostia: Țiganul și măgarul* (Tip rom. 3846), *Numărătoarea țiganilor* (Tip rom. 3854), *Carne de căprioară* (Tip rom. 3933), *Stea coaptă* (Tip rom. 3933), *Din viața țiganilor (Țiganul la berărie, Rugăciunea țiganului, Țiganul și malul)* (Tip rom. 4318), *Cât trăiește țiganul?*, *Țiganul și Sf. Ilie, Ciobanul la biserică și Țiganul și boierul; Înțelepciune istețime: Țiganul și berbecul împărătesc; Ghidușie-șiretenie: Meșteșugul țiganului* (Tip rom. 4836); *Lauda-îngâmfarea: Puii țiganului; Lenea: După venirea ei* (Tip rom. 5154), *Tocheșă leneșă* (Tip, rom. 5155); *Beția-hoția: Țiganul Sandu și pățania cu gardul*.

Scurtând acest tablou, care generează unele comentarii, se observă că mai multor snoave le lipsește sigma tipului, întrucât autoarea tipologiei Sabina C. Stroescu a omis anumite piese ale lui Mihalache din revistele cercetate („Ion Creangă“) și a neglijat apoi parcurgerea unor publicații populare cu astfel de texte, precum: „Muscelul“ cu 6 snoave; „Credința“: 1; „Sfatul sătenilor“: 1. Însă lacuna, luând în

¹¹⁶ Idem, *Busuioc cel Frumos*, în „Calendarul revistei «Ion Creangă»“, IV, 1914, p. 122-140.

¹¹⁷ Idem, *Visul meu nu e de nasul tău*, în „Calendarul revistei «Ion Creangă»“, III, 1913, p. 130-139.

¹¹⁸ Idem, *Murguleț - Bou bun*, în „Ramuri“, IV, 1909, nr. 8, p. 346-353.

considerație principiile tipologizării a fost înlăturată parțial prin introducerea textelor respective în categoriile menționate ale speciei.

Snoavele lui Mihalache satirizează, sintetizându-le tematica în două mari categorii de aspecte privind relațiile de familie (4 texte) și însușirile și deficiențele psihologice (17 texte): cu lenea, hoția, șiretenia. Eroii snoavelor sunt îndeosebi membrii colectivității rurale: primari, preoți, țărani, țigani, ciobani, meșteșugari. Li se satirizează o anumită latură a caracterului în acțiuni bine sudate, dense, evaluate într-un episod (*Stea coaptă*, *Carne de căprioară*) sau în două-trei (*Tocheșa leneșă*, *Primarul, popa și pârcălabul*). Pentru atingerea țelului său, povestitorul popular apelează la toate tipurile de comic, mai puțin la cel de limbaj.

c) Legende. Constituie ultima specie a colecției de proză a lui D. Mihalache. Prin cele opt legende, specia ocupă un loc secundar în ierarhia prozei lui populare. Narațiunile de acest tip se înscriu în marea categorie a legendelor etiologice. În interiorul categoriei, ele se polarizează în două mari cicluri, sau diviziuni. În diviziunea *Viețuitoarele*, cu diverse animale și păsări, se încadrează legende: Povestea năvăstuicii (Tip. 10974), Povestea gaiței și turturicii (Tip. 11261 + 11372) și *Legenda năpârcii* (Tip. 11464). În cealaltă diviziune, *Organizarea vieții omului*, se înscriu cinci producții legate intim de Dumnezeu și drac: *Fârtate și Nefârtate* (Tip. 11802), *Dumnezeu însuflește lupul făcut de drac din lut* (Tip. 11013 A), *Dumnezeu scoate carul din casă* (Tip. 11821 A), *Dumnezeu dă moara pe măciniș* (Tip. 11831) și *Zapisul dintre Dumnezeu și drac* (Tip. 11948 A). Lipsește legenda *Povestea țapului*. Cu excepția textului *Legenda năpârcii*, toate celelalte legende sunt incluse în *Tipologia legendei populare românești* de către Tony Brill, dar care, din rațiuni politice, nu-i menționează numele culegătorului.

Prin legende, povestitorii căutau, în spiritual mentalității populare, să explice originea unor ființe și obiecte. Narațiunea lor, deseori cu un ritm lent, se dezvoltă tot printr-un episod și, mai rar, prin mai multe episoade. Sub raport artistic, producțiile acestea nu produc multe surprize.

Poezia.

Din bogăția și diversitatea cântecelor muscelene, D. Mihalache a cules atât cântece bătrânești cât și cântece lirice. Aria de culegere a lor e aceeași ca și la proză. Valoarea acestor creații crește prin tematică și prin valențele artistice.

a) Baladele populare. Culegerea de balade populare a lui Mihalache numără trei producții. Cunoscute în Muscel cu termenul de *cântece bătrânești* ele aparțin *baladelor vitejești (Lina-crâșmărița)* și *baladelor familiale (Lia-ciocârția și Gheorghe Ardeleanu)*. Tipurile baladelor fiind destul de răspândite în principalele zone folclorice, textele muscelene apar ca variante cu o puternică culoare locală.

Lina-crâșmărița (Tip 38) este o baladă despre „trei voinici închivărați“ care poposesc la *Lina-crâșmărița*, cerșindu-i vin să bea. Însă, înspăimântată, Lina fuge la stăpânul vinului să-i ceară o povață. Însă el aflând că printre voinici se află și Baba Novac, o îndeamnă să-i servească. În Argeș, tipul e atestat în special în nordul județului. Varianta lui Mihalache are o acțiune unitară, fluentă, lipsindu-i însă motivul deznodământului. Portretul fizic al lui Baba Novac este concretizat prin detalii

caricaturale: „Unul dintre ei s-a sculat,/ Unu-nalt și colorat/ Și de piept cam găvănat,/ De genunchi apropiat,/ De călcăie depărtat”¹¹⁹. Limbajul este colorat de arhaisme și regionalisme. *Lie-ciocârlie* (Tip 7) este o baladă familială mai rară, prezentă „în zona subcarpatică cuprinsă între Pitești și Târgoviște”¹²⁰. În varianta din sudul Muscelului, o ciocârlie cânta cu jale, pretutindeni, că plugarii i-au stricat cu plugul cuibul și i-au zdrobit ouăle. Îndemnată să se întoarcă în sat, la grădini și văi încărcate de roade, ea refuză. Textul are acțiune lineară cursivă, succintă. Raportată la colectivitatea socială, piesa pare o creație ușor decodificată. *Gheorghe Ardeleanu* (Tip 245) este un alt tip atestat în Muscel și Argeș în câteva variante foarte apropiate. Varianta din Goleștii-Badii, de la Ion Trăistaru, este evident deosebită de acestea, întrucât, fiind culeasă într-un moment de înflorire a tipului, conține, toate motivele clasice, detaliate. O față frumoasă „Albă la pielită,/ Neagră la hăinuță” îl roagă pe Gheorghe Ardeleanu s-o ia cu dânsul pe cal. Flăcăul o refuză categoric, motivând cu puterea scăzută a calului și cu greutatea deja dusă de el. Atunci fata îl blestemă amarnic și blestemul se împlinește. Textul conține o narațiune restrânsă, lineară și de o mare acuratețe. Portretul fetei se identifică cu cel din basme. Blestemul întins constituie o valoroasă realizare artistică. Următorul aspect social din motiv indică circulația baladei încă din vremea epocii medievale. „Tu înainte să te duci,/ Și să-mi ajungi rob la turci!/ Rob la turci pe Marea Neagră/ Să tragi ziua la catargă;/ Sara s-o tragi la uscat,/ Iar noaptea - cu fier le gat!”¹²¹. Limba renunță la regionalisme.

b) Cântece lirice. Cântecurile lirice alcătuiesc prin numărul lor, o specie folclorică mult mai bine reprezentată în culegerile lui D. Mihalache în majoritatea lor covârșitoare, ele au apărut în publicațiile „Muscelul” și „Ion Creangă”.

Colecția lui Mihalache numără 69 de cântece lirice. Unele dintre cântecurile respective au fost reproduse parțial în culegeri și în publicații. Structurate pe categorii, ele acoperă un larg evantai de subspecii: cântece de haiducie (2 cântece); cântece de jale (5), doine și cântece de înstrăinare (7), cântece de natură (6), doine și cântece de dragoste (29), doine și cântece de dor (5), cântece de lume și satirice (9). Cântecurile acestea, reținute direct de culegător din circulație orală, erau integrate în repertoriul viu al speciei din Muscel, în primele două decenii ale secolului trecut. El reflectă cu pregnanță o stare de spirit specifică respectivei perioade istorice însă o seamă de piese supraviețuiesc prin motive recreate, intrate în combinație cu altele și prin variante în repertoriul lor contemporan.

Cântecurile lirice din colecția lui D. Mihalache exprimă o gamă largă de sentimente. La compunerea lor, creatorii populari apelează la aproape toate mijloacele artistice din arsenalul artei poetice populare. În această direcție sunt concludente primele două categorii de cântece deja marcate. În primul rând cântecurile haiducești, sunt reprezentate prin două texte, unul destul de întins (*Toată lumea m-a urât*), deși repertoriul lor era încă bogat la începutul secolului al XX-lea. În cântecul respectiv haiducul caută să-și definească condiția lui socială în mediile uman și natural. În acest sens, el mărturisește „Adevăr că sânt haiduc,/ De unde iau nu mai duc,/ Unde duc, nu mai aduc,/ Pe unde mi-apuc mănânc,/ Pe unde-nsărez mă culc”. În pădure își face frați și

¹¹⁹ Idem, *Lina-crâșmărița*, cântec bătrânesc, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 2, p. 33-35.

¹²⁰ Al. I. Amzulescu, *Balada populară în Muscel*, în „Studii de folclor și literatură”, București, 1967, p. 309.

¹²¹ D. Mihalache, *Gheorghe Ardeleanu*, în „Ion Creangă”, II, 1909, nr. 8, p. 220.

surori din animale: „Ici în codru m-aș abate,/ Să fac pe ursu d-un frate,/ Pe vidra d-o verișoară/ Pe vulpe d-o surioară”¹²². Interesante sunt aceste ultime imagini arhaice frecvente și în cântecul zorilor, și în balade.

În fine, *cântecele de jale* reconstituie prin cele cinci tipuri condiția socială grea, dezolantă, din trecut a celor mai mulți săteni. Imprevizibilul, cu toate consecințele dezastruoase asupra existenței omului, l-ar tulbura profund pe om. Cunoașterea lui dinainte - meditează un cântăreț popular în *De-ar ști omul de ce-ar da* - i-ar dezechilibra dimensiunile unei vieți obișnuite: „De-ar ști omul de ce-ar da,/ N-ar mai bea, n-ar mai mânca,/ Numai ar sta de-ar ofta!/ Inima și-ar ustura”¹²³. Cântecul *De șapte ani de când zac* definește pregnant condiția dezolantă a omului bolnav și însingurat, neajutorat, printr-un paralelism adecvat mesajului: De șapte ani de când zac,/ Mi-au crescut buruieni la cap,/ Mă mir singur ce sa fac!/ N-am tată să le cosască,/ Nici mamă să le prășască,/ Frățiori ca să le smulgă,/ Surioare să le strângă/ Și mândra ca să mă plângă”¹²⁴. Bătrânețea, care nu mai poate fi înlocuită cu tinerețea, constituie - se relevă în *Mi-aduc aminte și plâng*¹²⁵, un grav motiv de îngrijorare, de apăsare pentru omul vârstnic lipsit de căldura și sprijinul familiei. În astfel de momente critice, oftatul, consideră cântărețul popular în *Ierte-i Dumnezeu păcatu*, îi mai ușurează gândurile și îi mai oprește degradarea fizică: „Ierte-i Dumnezeu păcatu,/ Cine a mai lăsat of-tatu,/ Că omul de n-ar ofta,/ Trupul i s-ar umfla!/ Iar omul dacă oftează,/ Trupușoru i se ușurează!”¹²⁶. Însă, când omul dezolat și istovit de jale nu-și găsește un punct de sprijin social și se dezechilibrează, preferă atunci moartea drept ultimă soluție, ca în cântecul *Sânt pe lume singur cuc*: „Sânt pe lume singur cuc,/ Ia-mă, Doamne, să mă duc,/ Să mă duc de pe pământ,/ C-am trăit tot urgisit,/ De toată lumea urât/ Și de nimenea iubit!”¹²⁷.

Imaginii țăranului deznădăjduit i se opune imaginea severă a omului care încearcă totuși să, lupte din răspuțeri cu asperitățile vieții cotidiene aceasta însă numai într-un singur cântec - *Acela-i copil de samă*¹²⁸.

În cântecele acestea lirice din culegerea lui D. Mihalache, ideile, de o mare adâncime, sânt exprimate simplu fără obișnuitele ornamente stilistice, dar convingător. Creatorii populari își construiesc mesajul lor printr-o mare varietate de paralelisme (enuțiativ, analogic, explicativ, sinonimic). Ca și în alte zone folclorice ale țării, cântăreții populari din Muscel operează în accentuarea și sincronizarea mesajului lor, potrivit funcțiilor lor multiple în textul folcloric poetic¹²⁹, cu o neobișnuită bogăție de rime.

c) Strigăturile. Din lira reținută de etnologi, nu lipsesc nici strigăturile, într-un număr de 21 de texte, relativ puține, însă aparținând tuturor subspeciilor categoriei de strigături - adică satirizării defectelor oamenilor, îndemnulul la joc, etc. etc. Arta lor literară nu diferă mult de cea a producțiilor precedente. Compozițional, apelează

¹²² Idem, *Cântece populare*, în „Muscelul”, I, 1908, nr. 16, p. 246.

¹²³ Idem, *De-ar ști omul de ce-ar da*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 12, p. 375.

¹²⁴ Idem, *De șapte ani de când zac*, în „Muscelul”, I, 1907, nr. 14, p. 246.

¹²⁵ Idem, *Mi-aduc aminte și plâng*, în „Ion Creangă”, VIII, 1915, nr. 2, p. 58.

¹²⁶ Idem, *Ierte-i Dumnezeu păcatu*, în „Ion Creangă”, III, 1910, nr. 12, p. 375.

¹²⁷ Idem, *Sânt pe lume singur cuc*, în „Muscelul”, I, 1907, nr. 9-10, p. 145-146.

¹²⁸ Idem, *Acela-i copil de samă*, în „Muscelul nostru”, IV, 1939, nr. 1-2, p. 48.

¹²⁹ N. Constantinescu, *Rima în poezia populară românească*, București, Minerva, 1973, p. 62-140.

aproape exclusiv la nararea lapidară și la dialogul vioi, abrupt, ca în *Drag mi-a fost noaptea de vară*¹³⁰, *Sărută-mă preoteasă!*¹³¹.

Contribuția literară.

D. Mihalache, a avut, sporadic, și preocupări literare. A scris și publicat la diferite reviste, uneori chiar la prestigioasa revistă „Viața românească“, un număr de 8 schițe și nuvele și o piesă de teatru - deci 9 scrieri. După capacitatea ce transfigurare a realității, ele ne apar ca niște creații literare autentice omogene.

Cum în perioada activității sale simpatia pentru țărănime era puternic accentuată și câștigase scriitori reputați, D. Mihalache caută și el, atras fiind de literatură, să se inspire din existența dură a țărănimii muscelene sărace din Valea Cărcinovului, pe care o cunoștea atât de profund. Și scrierile sale literare conțin nu numai culegerile de folclor o accentuată notă locală în toate compartimentele lor. Cu toată existența unor scăderi artistice ale creațiilor sale, D. Mihalache reușește să creioneze câteva tipuri sociale caracteristice spațiului din care el se inspiră. Scrierile acestea apar cu o temă unică sau cu una comună pentru două narațiuni. Cunoscând condițiile copiilor, Mihalache prezintă un caz mai rar din rândul școlariilor, pe elevul indisciplinat, Savu Tudor, exagerat de zburdalnic, din nuvela cu titlul omonim¹³², pe care însă nu-l cumițesc ușor nici învățătorul, nici părinții și nici sătenii.

În *De vorbă prin pădure*¹³³ se evocă cu căldură personalitatea artistică a vestitului cântăreț din caval Ștefan Buturică, dispărut printr-o moarte violentă - călcat de cai și căruța sa pe o coastă abruptă.

În a doua serie de schițe și nuvele și cele mai reușite, își face loc exploatarea destul de sângeroasă a țărănimii. În schița *Nu mă lasă legea*¹³⁴, popa Soare, pentru a-i înmormânta copilul, îl stoarce de o mare parte din banii împrumutați de la naș pe Ghiță Trăncan, „un biet rudar, sărac topit“ din Negrești și-l obligă să-i mai facă și trei zile de lucru pe vară. O schiță creată pe canavaua snoavei populare despre popa cel lacom. Nuvela *Boierul Dincă Năstăsoiu*¹³⁵ îl evocă pe Dincă Năstăsoiu, boier dur și arivist, urmărindu-l îndeaproape, nelăsându-l să se odihnească, grupul de țărani extenuați la săpatul porumbului lui. Alte două narațiuni, relevă destinul dramatic a două femei sărace și văduve: Marga, colportoarea satului, care își duce existența din tors și din „aranjarea“ de căsătorii, în nuvela *Baba Marga*¹³⁶; Zamfira, dominată de viciul beției, care își mișcă între mesele cărciumii și ale pomenilor, în schița *Mama Zamfira*¹³⁷. Inspirându-se din viața animalelor și păsărilor din curtea gospodarului în ultimele două schițe, Mihalache surprinde cu căldură și înțelegere, ca și Emil Gârleanu și I. Al. Brătescu-Voinești, dragostea de mamă a acestora în *O mamă*¹³⁸ și *Durere de*

¹³⁰ D. Mihalache, *Drag mi-a fost noaptea de vară*, în „Ion Creangă“, III, 1910, nr. 12, p. 375.

¹³¹ Idem, *Sărută-mă preoteasă!*, în „Ion Creangă“, III, 1910, nr. 9, p. 223.

¹³² D. Mihalache, *Savu Tudor*, în „Vremea nouă“, VI, 1916, nr. 9-10, p. 18-26.

¹³³ Idem, *De vorbă prin pădure*, în „Muscelul“, I, 1908, nr. 19-20, p. 290-295.

¹³⁴ Idem, *Nu mă lasă legea*, în „Muscelul“, I, 1920, nr. 23-24, p. 360-364.

¹³⁵ Idem, *Boierul Dincă Năstăsoiu*, în „Viața românească“, III, 1909, nr. 5, p. 184-189.

¹³⁶ Idem, *Baba Marga* (nuvelă), în „Viața românească“, III, 1908, nr. 10, p. 323-333.

¹³⁷ Idem, *Mama Zamfira* (schiță), în „Unirea“, I, 1912, nr. 27, p. 2, nr. 28, p. 2-3.

¹³⁸ Idem, *O mamă...* (schiță), în „Crdința“, I, 1913, nr. 26, p. 2-3.

*mamă*¹³⁹. Piesa de teatru e o ușoară comedie într-un act, intitulată *Leneșul*¹⁴⁰, și publicată postum. În piesa respectivă se dramatizează amplu o variantă musceleană inedită (în plus cu motivele exasperării soției din cauza soțului leneș și a hotărârii ei de a cere sprijinul sătenilor) pe care autorul a cunoscut-o probabil din circulația orală a celebrei snoave despre omul leneș dus la spânzurătoare. Însă acțiunea, ca și în *Țiganiada*, lui I. Budai-Deleanu, se petrece în vremea domniei lui Vlad Țepeș, la Bărbătești, și leneșul este tras înțeapă.

Preocupările publicistice.

În fine, ultima serie de lucrări originale semnată de D. Mihalache o constituie articolele, grupate tematic în câteva direcții. O categorie de articole, care completează benefic sectorul etnografic discutat anterior, se ocupă de anumite obiecte etnografice frecvente în satul românesc în trecut și anume: *pistornicul*¹⁴¹ - un obiect îndeosebi din lemn, în formă de cruce care se fixează cu sau fără icoană pe perete; *căușul de băut apă*¹⁴² - întâlnit în special la fântâni și cu care călătorii beau apă. Alte două articole din acest spațiu etnografic se ocupă de două premiere pe plan local (Topoloveni), cu ecouri și îndemnuri naționale - adică de organizarea reușită a unei expoziții de costume populare în *Premiere de costume naționale la Topoloveni*¹⁴³, și alta de vite bune pentru lapte - *Expoziția și premiarea vitelor de lapte*¹⁴⁴.

Urmează trei grupuri de articole ce au fost deja discutate anterior la activitățile școlare și cultural-artistică ale învățătorului. Însă, le amintim acum spre a avea un tablou rotunjit și direct al publicisticii lui Mihalache, care s-a mai preocupat de îmbunătățirea procesului de învățământ în: *Jocurile și jucăriile în educație*, *Anomaliile gramaticii de azi*; de revendicări profesionale: *Nevoia înființării de noi școli normale*, *Mărirea salariului învățătorilor*, *Prima de echipare și dreptul învățătorilor de a deveni ofițeri de rezervă* și de criticare acerbă a demagogiei deșănțate: *Pentru dl Teodorescu de la Gherăiești și „Dreptatea” dumnealui, Tot talpa țării*.

Articolele sunt la obiect, documentate și dețin un stil direct cu reflexe satirice la aspectele politice.

Concluzii.

Dumitru Mihalache, crescut într-un profund spirit patriotic, a devenit învățător în urma unor studii strălucite, într-o școală de prestigiu din Câmpulung și a cunoscut mișcările sociale și științifice ale vremii, care i-au influențat profund cariera sa. El s-a implicat în multe acțiuni, poate prea multe pentru un singur om, dar nu le-a evitat și a căutat să le rezolve cu orice sacrificiu. Numit învățător în satele din sudul Muscelului, el desfășoară în timpul scurtei sale vieți o notabilă și o impresionantă activitate în domeniile învățământului, cultural-artistic, etnografiei, folclorului, literaturii scrise și publicisticii.

¹³⁹ Idem, *Durere de mamă*, în „Vremea nouă”, I, 1911, nr. 9, p. 23-27; nr. 10, p. 25-29.

¹⁴⁰ Idem, *Leneșul*, Piesă de teatru într-un act, în „Muscelul nostru”, IV, 1932, nr. 1-2, p. 17-19; nr. 3-4, p. 26-28.

¹⁴¹ Idem, *Pistornicul*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 11, p. 321-322.

¹⁴² Idem, *Căușul de băut apă*, în „Ion Creangă”, VI, 1913, nr. 10, p. 305.

¹⁴³ Idem, *Premiere de costume naționale la Topoloveni*, în „Prietenul nostru”, II, 1913, nr. 5-9, p. 263-268.

¹⁴⁴ Idem, *Expoziția și premiarea vitelor de lapte*, în „Sfatul sătenilor”, II, 1914, nr. 15, p. 2.

În spațiul școlar instruieste și educă sute de copii și prin articolele sale aduce corecturi semnificative la îmbunătățirea metodelor de predare. Dorind să contribuie efectiv la culturalizarea țărânimii și la îmbunătățirea situației economice, Mihalache desfășoară o intensă și amplă activitate cultural-educativă, cu unele aspecte inovatoare.

Pasionat și atras de semnificația valorilor culturii populare, intră într-un lent proces de degradare, el, ca și alți contemporani (C. Rădulescu-Codin, Tudor Pamfile ș.a.), înțelege imperativul conservării și valorificării, într-un timp cât mai scurt, spre a nu fi prea târziu. În acest sens, el adună date etnografice îndeosebi despre manifestările populare ancestrale din anul calendaristic, despre credințele și obiceiurile populare, despre „medicina populară” ș. a., pe care le-a publicat în periodicele de specialitate. Din elaborarea rodnică a colectării unor astfel de date, a rezultat cartea sărbătorilor poporului (1909), precum și alte lucrări rămase în manuscris.

Față de folclor, altă componentă distinctă a culturii populare, a avut o pasiune tot atât de puternică. El a cules, tot din sudul Muscelului, mai puțin din altă parte, diferite basme, snoave și legende, ghicitori, cântece de copii, balade, cântece lirice, strigături ș. a., tipărite în presa vremii. Numai o parte infimă (opt texte) din proză i s-a reproduș în volumul *Basme românești. Povești* (1928), absent astăzi, cu o excepție, din bibliotecile publice.

Tabloul etnografic din Muntenia, având multe minusuri, în special la ocupații și meșteșuguri, la începutul secolului trecut, cei doi etnologi musceleni, D. Mihalache și C. Rădulescu-Codin, s-au gândit să-l completeze, în urma cercetărilor din teren, cu lucrările respective. Astfel au scris și au finalizat lucrările: *Manual de agricultură și Manual de cultură a gândacilor de mătase*¹⁴⁵, premiate de minister, dar nu și tipărite. Codin ne mai informează despre alte lucrări ale proiectului lor, aflate în fazele de adunare a datelor și de redactare a textelor: *Cromatică poporului român, Aria jocurilor și strigăturilor, Obiceiuri și credințe în viața românilor*¹⁴⁶ (reeditarea lucrării precedente mult amplificată cu informații noi din diferite zone ale țării). Dar din cauza izbucnirii Primului Război Mondial și a morții lui D. Mihalache în timpul lui, proiectul acesta atât de interesant și de util n-a mai fost realizat.

Preocupările de etnolog le-a rotunjit cu cele de scriitor și de publicist. Ca scriitor, primul din zona sa a evocat în imagini dure existența plină de frământări și de lipsuri a țărânimii sărace. Ca publicist, sporadic, a intervenit în câteva articole în problemele social-profesionale și de etnografie.

Dumitru Mihalache rămâne în istoria etnologiei românești drept un reprezentant important al acesteia, care a adus o contribuție valoroasă, încă nevalorificată, la teaurizarea culturii noastre populare.

¹⁴⁵ I. G. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 31.

¹⁴⁶ C. Rădulescu-Codin, D. Mihalache, *Câmpulung*, Tipografia și legătoria Gh. N. Vlădescu, 1922, p. LXVIII.

DUMITRU I. MIHALACHE

Abstract

The paper presents the activity of Dumitru Mihalache (1885-1916) in several domains such as education, ethnography, folklore, publishing, and literature.

Because he wanted to improve the educational system he significantly modified the teaching method.

He was a passionate observer of the folk culture, which was slightly in decline in his times; he understood the importance of preserving and capitalizing it. Thus, on his own or together with C. Rădulescu-Codin, gathered ethnographic information especially about the annual events, about customs and beliefs, about the “folk medicine”.

He wrote together with C. Rădulescu-Codin a book called *The Folk Holydays* (1909).

He also gathered fairy-tales, legends, children songs, anecdotes, riddles and then he published them.

A part of his folk prose was published posthumously: *Romanian Fairy Tales. Stories.*

He was also a writer and a publisher.

As a writer he evoked the poverty of the peasants, while as a publisher he wrote a few articles about the social and professional and ethnographic issues.